

ਖੇਤੀ-ਪਰਿਸਥਿਤਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣਨੀਤੀਆਂ

- ਸੁਸੰਤਾ ਸੇਖਰ ਚੌਧਰੀ, ਬਿਸਵਾ ਸੰਕਰ ਦਾਸ, ਪੁਲਕ ਰੰਜਨ ਨਾਇਕ

ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੇਖ ਇਹ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੂਲ ਅਨਾਜਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੰਪਰਿਕ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ, ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤਿਭਾਗੀ ਕਿਸਮ ਪਰੀਖਣਾਂ ਰਾਹੀਂ 'ਕਿਸਾਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਖੋਜ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ' ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਪਰੀਖਣ, ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਦੇ ਲਈ ਸੁਮਦਾਇ ਆਧਾਰਿਤ ਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਖੇਤੀ ਪਰਿਸਥਿਤਕੀ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸਗੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਸਮਾਨ ਦੀ ਖੇਤੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਦੀ ਖੇਤੀ ਹੈ। ਤਕਨੀਕੀ ਸਿਰਜਣ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਆਦਰਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਦੀ ਸਹਿਭਾਗਿਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨ ਖੋਜਕਰਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਖੋਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਇਨ, ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪ੍ਰੰਪਰਿਕ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਥਾਨਕ ਭੂਗੋਲਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਦਾਇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਲਕਾਨਗਿਰੀ ਉੜੀਸਾ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਦੱਖਣੀ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਬੌਂਡਾ, ਕੋਇਆ, ਪੋਰਜਾ ਅਤੇ ਦੀਦਾਈ ਇਸ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਿਵਾਸੀ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਪਰਿਕ ਮੂਲ ਅਨਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜੋ ਮਲਕਾਨਗਿਰੀ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਆਦੀਵਾਸੀ ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਗਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉੱਚ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨਾਲ ਬਦਲ ਗਈਆਂ। ਵਿਭਿੰਨ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਜੈਨੇਟਿਕ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਏਜੰਸੀ ਦੁਆਰਾ ਨਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਖੋਜ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਉੱਚ ਝਾੜ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਝੱਲ ਸਕੀਆਂ ਜਿਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਕਰਕੇ ਆਦੀਵਾਸੀ ਸਮੁਦਾਇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਪ੍ਰਵਾਸ ਕਰਨਾ ਪਿਆ।

ਇਹ ਲੇਖ ਖੇਤੀ ਪਰਿਸਥਿਤਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਮੂਲ ਅਨਾਜਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਜੀਵਿਕਾ ਲਈ ਮੱਦਦ ਦੇਣ ਲਈ ਉੜੀਸਾ ਮਿਲਿਟ ਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉੜੀਸਾ ਮਿਲਿਟ ਮਿਸ਼ਨ ਵਾਟਰਸ਼ੈਡ ਸਪੋਰਟ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਅਤੇ ਐਕਟੀਵਿਟੀਜ਼ ਨੈੱਟਵਰਕ (ਵਾਸਨ) ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਲਈ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਆਫ ਐਗ੍ਰੀਕਲਚਰ ਐਂਡ ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ (ਡੀਏਐਫਪੀ), ਉੜੀਸਾ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਨਵਕਿਸ਼ਨਾ ਚੌਧਰੀ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਡਿਵਲਪਮੈਂਟ ਸਟੱਡੀਜ਼ (ਐਨ ਸੀ ਡੀ ਐਸ) ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਵਾਸਨ ਨੇ ਸੀ ਡੀ ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚੁਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮੁਦਾਇ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਸੰਸਥਾ

(ਸੀਬੀਓ) ਰਾਹੀਂ ਓਐਮਐਮ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ। ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਯਤਨ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕੇ (ਮਿਲਿਟ ਸੰਘਣਤਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ - ਐਸਐਮਆਈ, ਲਾਈਨ ਰੋਪਾਈ ਅਤੇ ਲਾਈਨ ਬਿਜਾਈ) ਅਪਣਾ ਕੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕਣਾ ਸੀ।

ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਅਪਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਸਨ :

- ਰਵਾਇਤੀ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਖੋਜ, ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀਕਰਨ ਅਤੇ ਯਥਾਸਥਿਤੀ ਸੰਭਾਲ
- ਚਿਤਰਕੋਡਾਂ ਅਤੇ ਮਲਕਾਨਗਿਰੀ ਵਿਖੇ ਖੇਤੀ ਪਰਿਸਥਿਤਕੀ ਆਧਾਰਿਤ ਇੱਕ ਜੀਵੰਤ ਸਮੁਦਾਇਕ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਉਣਾ ਤਾਂਕਿ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਜਾਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ।
- ਸਹਿਭਾਗੀ ਕਿਸਮ ਪਰੀਖਣ ਆਯੋਜਿਤ ਕਰਨੇ ਤਾਂਕਿ ਕਿਸਾਨ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖੁਦ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਸਕਣ।
- ਖੇਤੀ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਰਜਿਸਟਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ

ਪ੍ਰੰਪਰਿਕ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਖੋਜ, ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਲ ਉੜੀਸਾ ਮਿਲਿਟ ਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਚੌਲਾਂ, ਦਾਲਾਂ ਅਤੇ ਤੇਲ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜੋ ਕਿ ਹਾਲੇ ਵੀ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕੁੱਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਓਐਮਐਮ ਦੇ ਸਮੁਦਾਇਕ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਬੀਜ ਵਿਵਸਥਾ (ਸੀ ਐਮ ਐਸ ਐਸ) ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਬਲਾਕ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜੀਨ ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਰਾਜ ਬੀਜ ਪਰੀਖਣ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ, ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਵਿਖੇ ਕ੍ਰਾਇਓਜੈਨਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਰਾਜ ਬੀਜ ਪਰੀਖਣ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਟ ਦੀਆਂ 97 ਦੇਸੀ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਫੀਲਡ ਜੀਨ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨ ਹਰ ਸਾਲ ਕੁੱਝ ਕਿਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਉਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਉੱਤਮ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸਾਨ ਰਾਜ ਬੀਜ ਪਰੀਖਣ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਤੋਂ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਮੂਲ ਅਨਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇਸੀ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਖਾਕੇ ਵਿੱਚ ਮੁੱਢਲੇ ਸਰੰਖਿਅਕਾਂ/ਰੱਖਿਅਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਖੇਤੀ ਪਰਿਸਥਿਤਕੀ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀਆਂ

ਗਈਆਂ ਸੁਰੱਖਿਅਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ, ਸੁਰੱਖਿਅਕ ਪਲਾਟ ਤੋਂ ਬੀਜ ਸਮੱਗਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਲਈ ਫਸਲ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ, ਦਾਣਾ ਆਉਣ ਦੇ ਆਖਰੀ ਪੜਾਅ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਫਸਲ ਦੇ ਪੱਕਣ ਦੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਤਰਜੀਹੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਅਕ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ, ਬਹੁ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਗਿਆਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਖੇਤ ਦਾ ਪ੍ਰੰਪਰਿਕ ਗਿਆਨ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਸਮੁਦਾਇ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਚਿੱਤਰਕੋਂਡਾ, ਮਲਕਾਨਗਿਰੀ ਵਿਖੇ ਖੇਤੀ ਪਰਿਸਥਿਤਕੀ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ: ਉੜੀਸਾ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮਲਕਾਨਗਿਰੀ ਵਿੱਚ ਸਮੁਦਾਇਕ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲਾ ਐਗਰੋ-ਈਕੋਲੋਜੀ ਅਤੇ ਐਗਰੋ-ਬਾਇਓਡਾਈਵਰਸਿਟੀ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਅਤੇ ਸਮੁਦਾਇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸਥਾਨਕ ਦੇਸ਼ੀ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਖੋਜ, ਯਥਾਸਥਿਤੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਜੈਨੇਟਿਕ ਸੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮੰਗੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਥਾਨਕ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾ ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹਾਂ / ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨਾਂ/ਕਿਸਾਨ ਉਤਪਾਦਕ ਸੰਗਠਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪੂਰਤੀ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਰਜਿਸਟਰ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉੜੀਸਾ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਿਲਿਟ ਦੀਆਂ ਦੇਸ਼ੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਉਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਈ ਸੀ ਏ ਆਰ- ਆਈ ਆਈ ਐਮ ਆਰ ਦੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨਤਾ, ਇਕਸਾਰਤਾ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਦੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਡ ਰਿਸਰਚ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਖਾਕੇ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਵੇਰਵਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਗੀ ਦੀਆਂ 60 ਵਿੱਚੋਂ 12 ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਕ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਚੀਨਾ, ਸਾਮਾ, ਹਰੀ ਕੰਗਨੀ, ਟੇਫ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਪਲਾਟ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਿੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਮਾਹਿਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਮੱਗਰੀ ਟਰਾਂਸਫਰ ਸਮਝੌਤਾ ਫਾਰਮ ਬੀਜ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 2021-22 ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਗਭਗ 68 ਲੋਕ ਸਨ ਜਿੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ, ਉੜੀਸਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ, ਸਿਵਲ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ।

ਖੇਤੀ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਰਜਿਸਟਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ: ਵਾਸਨ ਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਉੜੀਸਾ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਬੋਰਡ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਮਲਕਾਨਗਿਰੀ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪੰਜ ਕਲਸਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨ ਰਵਾਇਤੀ ਫਸਲਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰੰਪਰਿਕ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀਕਰਨ ਦੇ ਕੰਮ

ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਸਮੁਦਾਇ ਹਨ- ਬੋਂਡਾ, ਦੀਦੀਆ, ਕੋਇਆ ਅਤੇ ਕੋਂਧਾ। ਇਸ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀਕਰਨ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੇ ਖਾਕੇ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹਰ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿੱਚ, ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀਕਰਨ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋਵੇ, ਇਸਦੇ ਲਈ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਕਲੱਸਟਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੂਚਨਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਲਕਾਨਗਿਰੀ ਦੇ ਪੰਜ ਕਲਸਟਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਰਜਿਸਟਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਥਾਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਪੰਚਾਇਤ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ 'ਤੇ 5 ਖੇਤੀ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਰਜਿਸਟਰ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਗੇ। ਪ੍ਰੰਪਰਿਕ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ।

ਅਭਿਆਸ ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ-ਕਿਸਾਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਹਿਭਾਗਿਤਾ ਨਾਲ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਚੋਣ (ਪੀ ਵੀ ਟੀ) ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ: ਸਹਿਭਾਗੀ ਕਿਸਮ ਟ੍ਰਾਇਲ (ਪੀ ਵੀ ਟੀ) ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਵਿਸਤਾਰ ਖੋਜ ਟੂਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਖੇਤੀ ਪਰਿਸਥਿਤਕੀ ਖੇਤਰ ਲਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਤਲਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਤਮ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਇਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਬੜੀ ਹੀ ਆਸਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰੀਡਰ, ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਇਹ ਇਕੱਠਿਆਂ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਹੜੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਖੇਤ ਉੱਪਰ ਵਧੀਆ ਚੱਲਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੂਖਮ ਖੇਤੀ ਵਾਤਵਰਨ ਲਈ ਰਾਗੀ ਦੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨ ਪਸੰਦ ਕਰਨਗੇ, ਇਸਦੇ ਲਈ ਟ੍ਰਾਇਲ ਲਗਾਏ ਗਏ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਉੱਪਰ ਸਾਂਝੇ ਤਜਰਬੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨ ਫਸਲੀ ਪੜਾਵਾਂ ਉੱਪਰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਕਿਸਮ ਟ੍ਰਾਇਲ ਦਾ ਖਾਕਾ ਉਲੀਕਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਲਪਬ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ।

- ਹਰ ਬਲਾਕ ਵਿੱਚ, ਕਿਸਾਨਾਂ, ਓਐਮਐਮ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਵਾਸਨ ਦੇ ਸਟਾਫ ਨਾਲ ਸਥਾਨਕ ਰਾਗੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ, ਪਲਾਟ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ, ਸਿੱਚਾਈ ਸ੍ਰੋਤ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਖਾਕੇ ਨੂੰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਜਨਾ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ ਗਈ।
- ਟ੍ਰਾਇਲ ਲਈ ਕੁੱਝ ਰਾਗੀ ਕਿਸਮਾਂ ਬਲਾਕ ਜਾਂ ਜਿਲ੍ਹੇ 'ਚੋਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਵਾਸਨ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ।
- ਪੀਵੀਟੀ ਟ੍ਰਾਇਲ ਰੈਂਡਮਾਈਜ਼ਡ ਬਲਾਕ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਦੇ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। (ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਥਾਂ ਲਗਾਇਆ, ਫਿਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ।)

- ਪ੍ਰਤਿ ਕਿਸਮ ਪ੍ਰਤਿ ਪ੍ਰਤਿਕ੍ਰਿਤੀ ਪਲਾਟ ਆਕਾਰ 25 ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।
- ਪ੍ਰਤਿਕ੍ਰਿਤੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤਿਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚਕਾਰ 100 ਸੈਂ ਮੀ. ਦੀ ਦੂਰੀ ਰੱਖੀ ਗਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਕਿਸਮ ਵਿਚਕਾਰ ਦੂਰੀ 60 ਸੈਂਮੀ. ਰੱਖੀ ਗਈ।
- ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਟਾਫ ਨੇ ਨਿਯਮਿਤ ਪਲਾਟ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਿਜਾਈ, ਪਨੀਰੀ ਲਗਾਉਣਾ, ਗੁਡਾਈ ਅਤੇ ਫੁੱਲ ਆਉਣਾ ਆਦਿ ਦਾ ਸਭ ਵੇਰਵਾ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ।
- ਪੱਕਣ ਦੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਖੇਤ ਦਿਵਸ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਰਿਸੋਰਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਢੁੱਕਵੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਉੱਪਰ ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੇ ਟੈਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ। ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਰਿਸੋਰਸ ਪਰਸਨ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ, ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ। ਖੋਜਕਰਤਾ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫਲ ਲੱਗਣ ਦੇ

ਪੜਾਅ ਤੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਫਾਰਮੈਟ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਸਕੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਿਸਾਨਾਂ

ਅਤੇ ਖੋਜਕਰਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਲਾਕ ਦੇ ਲਈ ਉੱਤਮ ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਗੁਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਬਾਟੀ ਮੰਡੀਆ (ਮੰਡੀਆ ਰਾਗੀ ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਨਾਮ ਹੈ), ਲਾਡੂ ਮੰਡੀਆ, ਸਰਗੀ ਮੰਡੀਆ, ਬੜਾ ਮੰਡੀਆ, ਕਾਲਾਰੰਠੀ ਅਤੇ ਮਮੀ ਮੰਡੀਆ ਇਹ ਕੁੱਝ ਚੁਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਵਿਖੇ ਉਗਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਐਕਸਪੋਜ਼ਰ ਦੌਰੇ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਵਿਭਿੰਨ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ ਫਸਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਪੋਸ਼ਣ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਰੋਗ ਅਤੇ ਕੀਟ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਵਾਸਨ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਮੂਲ ਅਨਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਉਗਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਣਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਹਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਕਿਸਾਨ ਖੇਤ ਸਕੂਲ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ 2022-23 ਤੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਮਲਕਾਨਗਿਰੀ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਕੋਰਕੁੰਡਾ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਜੀ ਪੀ ਗੋਪੀਨਾਥਪੁਰ ਬਲਾਕ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੁਦਮਗੁਧਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਧਰਮੇਂਦਰ ਖਾਰਾ ਪਰੋਜਾ ਸਮੁਦਾਇ ਦਾ ਇੱਕ ਆਦੀਵਾਸੀ ਕਿਸਾਨ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਗੀ ਦੀਆਂ 5 ਪ੍ਰੰਪਰਿਕ ਕਿਸਮਾਂ, ਕੁਟਕੀ ਦੀਆਂ 2 ਕਿਸਮਾਂ ਅਤੇ ਦਾਲਾਂ ਦੀਆਂ 5 ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮੁੱਖ ਸੂਚਨਾਕਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਕਿਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਉੱਪਰ ਉਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਕੋਲ 3 ਏਕੜ ਉੱਚੀ ਅਤੇ 2 ਏਕੜ ਨੀਵੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਗੀ, ਕੁਟਕੀ, ਜਵਾਰ, ਛੋਲਿਆਂ, ਅਰਹਰ, ਕੁਲਥ, ਤਿਲ, ਰਾਮਤਿਲ ਆਦਿ ਆਪਣੀ ਉੱਚੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਫਸਲੀ, ਮਿਸ਼੍ਰਿਤ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਬਹੁਫਸਲੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਆਦਿ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਉਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਚੋਣ, ਸੁੱਧ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਉਗਾਉਣ ਅਤੇ ਚੋਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰੰਪਰਿਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਉਸ ਕੋਲ ਬੀਜ ਲੈਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚਕਾਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂ ਪ੍ਰੰਪਰਿਕ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ('ਲੈਂਡਰੇਸਸ ਲਈ ਬੀਜ ਵਿਵਸਥਾ' ਸਰਵੇਖਣ, ਮਾਰਚ 2022)

ਖੇਤੀ ਪਰਿਸਥਿਤਕੀ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਦੌਰੇ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਲ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜੋ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਟਾ- ਉੜੀਸਾ ਮਿਲਿਟ ਮਿਸ਼ਨ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਬਾਰੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਕਿਸਾਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ, ਮੁੱਖਧਾਰਾ ਦੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਰਜਿਸਟਰ ਕਿਸਾਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਪੌਦ ਕਿਸਮਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ (ਪਲਾਂਟ ਵੈਰਾਇਟੀਜ਼ ਅਤੇ ਫਾਰਮਰਜ਼ ਰਾਈਟਸ ਐਕਟ) ਤਹਿਤ ਢੁੱਕਵੀਂ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸਾਨ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਦਰਭ

Itieri, P. R. **Agroecology - Science and Politics** (*Agrarian change and peasant studies series*), 2017. North America: Fernwood Publisher, 32 Oceanvista Lane.

Brokenshaw, D.W., D.M. Warren, and O. Werner. **Indigenous Knowledge Systems and Development** 1980, Lanham, University Press of America.

Balam, D. (2021, January 27). <https://milletmission.wordpress.com/>. Retrieved from [www.milletsodisha.com: https://milletmission.wordpress.com/2021/01/28/community-led-centre-for-excellence-for-agro-ecologyand-agro-biodiversity-launched-in-malkangiri-districtby-government-of-odisha/](https://milletmission.wordpress.com/2021/01/28/community-led-centre-for-excellence-for-agro-ecologyand-agro-biodiversity-launched-in-malkangiri-districtby-government-of-odisha/)

ਸੁਸ਼ਾਂਤਾ ਸੇਖਰ ਚੌਧਰੀ
ਖੇਤਰੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ, ਵਾਸਨ
ਨੀਲਕੰਠ ਨਗਰ, ਨਯਾਪੱਲੀ
ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ-751012

ਈਮੇਲ: sushantsekar@rediffmail.com
susant@wassan.org